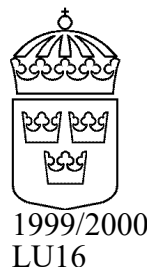

Lagutskottets betänkande

1999/2000:LU16

Familjerättsliga frågor, m.m.

Sammanfattning

I betänkandet behandlar utskottet ett tjugotal motionsyrkanden från den allmänna motionstiden år 1999 i skilda frågor på familjerättens område. Motionsyrkandena rör bl.a. äktenskaps- och sambologstiftningen samt arvs- och namnrättsliga frågor.

Utskottet avstyrker bifall till samtliga motioner i huvudsak med hänvisningar till pågående beredningsarbeten och tidigare ställningstaganden.

Till betänkandet har fogats nio reservationer och fyra särskilda yttranden.

Motionerna

1999/2000:L402 av Stig Rindborg m.fl. (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om återinförande av arvsrätt för kusiner i enlighet med vad som anförts i motionen.

1999/2000:L407 av Lena Ek (c) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att borgerliga vigselförrättare skall erhålla ett arvode som är jämförbart med andra förrättningsarvoden,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att ersättning för förlorad arbetsförtjänst skall utgå,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att reseersättning skall utgå.

1999/2000:L409 av Tanja Linderborg m.fl. (v) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring av namnlagen att det blir möjligt att föra dubbelnamn vidare till sina barn enligt vad i motionen anförts.

1999/2000:L412 av Kerstin Heinemann (fp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär att den tillsätter en utredning om möjligheterna till en förenklad borgerlig vigsel.

1999/2000:L414 av Tasso Stafilidis m.fl. (v) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring i äktenskapsbalken m.fl. lagar att begreppet borgerlig ändras till civil enligt vad i motionen anförts,

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring av äktenskapsbalken att endast den civila vigselceremonin blir den juridiskt bindande.

1999/2000:L416 av Per Landgren (kd) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en värdekommission.

1999/2000:L417 av Kia Andreasson m.fl. (mp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att regeringen bör utreda möjligheterna att ändra lagstiftningen så att efterlevande make ges möjlighet att sitta kvar i orubbat bo eller åtminstone ha möjlighet att få bo kvar i makarnas gemensamma bostad när den andre maken avlidit, även i de fall där det finns särkullbarn med i bilden som vill ha ut sin arvslott omgående.

1999/2000:L419 av Tuve Skånberg (kd) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att utreda möjligheten att öppna partnerskapslagstiftningen också för övriga som lever i hushållsgemenskap.

1999/2000:L423 av Tuve Skånberg och Mikael Oscarsson (kd) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om föräldrautbildning,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att förlänga betänketiden för par som har barn under 16 år från dagens sex månader till ett helt år, vare sig båda eller bara den ena föräldern önskar skilsmässa,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att ändra de befintliga regler som innebär att människor förlorar ekonomiskt på att gifta sig eller vinner på att skilja sig,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att betrakta policyn som kom till uttryck i proposition 1973:32 om äktenskaps ingående och upplösning att man i framtiden vid utformningen av regler om skatter och sociala förmåner skall undvika att ge regler ett sådant innehåll att människor förlorar på att gifta sig eller vinner på att skilja sig.

1999/2000:L430 av Anita Johansson (s) vari yrkas

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om översyn av sambolagstiftningen.

1999/2000:L904 av Ingvar Svensson (kd) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av en översyn av samäganderättslagen.

1999/2000:Sf302 av Alf Svensson m.fl. (kd) vari yrkas

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att lagstiftningen skall prioritera äktenskapet som samlevnadsform.

1999/2000:So203 av Barbro Westerholm (fp) vari yrkas

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av ändring av namnlagen,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om rättighet till retroaktivt namnbyte efter könsbyte.

1999/2000:So225 av Barbro Westerholm m.fl. (fp, s, v, c, mp) vari yrkas

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en gemensam lagstiftning för homosexuella och heterosexuella sambor.

Utskottet

Inledning

I betänkandet behandlar utskottet ett tjugotal motionsyrkanden från den allmänna motionstiden år 1999 i skilda frågor på familjerättens område. Motionsyrkandena rör bl.a. äktenskaps- och sambolagstiftningen samt arvs- och namnrättsliga frågor.

Som en allmän bakgrund till de nu aktuella motionsyrkandena erinrar utskottet om att den familjerättsliga lagstiftningen har varit föremål för en genomgripande omarbetning under de senaste decennierna. Efter en lång rad av delreformer på äktenskapsrättens område fattade riksdagen år 1987 beslut om att giftermålsbalken skulle ersättas med en ny balk, äktenskapsbalken (prop. 1986/87:1, bet. LU18, rskr. 159). Lagstiftningen innebar betydelsefulla förändringar, främst i fråga om fördelningen av makars egendom vid äktenskapets upplösning. Ett uttalat syfte med lagändringarna var att åstadkomma en högre grad av ekonomisk rättvisa mellan makarna vid äktenskapskillnad.

I samband med äktenskapsbalken antog riksdagen lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem (sambolagen) och senare samma år lagen (1987:813) om homosexuella sambor (prop. 1986/87:124, bet. LU28, rskr. 350). Sambolagen var framför allt föranledd av behovet av att tillförsäkra den svagare parten i ett samboförhållande vissa rättigheter i fråga om det gemensamma hemmet då sammanlevnaden upphör. I flera andra lagar har införts bestämmelser som knyter an till sambobegreppet i sambolagen och ger sambor i princip samma rättigheter och skyldigheter som äkta makar. Avsikten har dock inte varit att söka uppnå en med äktenskapet jämförbar reglering av samboförhållanden. Genom lagen om homosexuella sambor har sambolagen och regler i vissa andra lagar gjorts tillämpliga också på homosexuella samboförhållanden. Den nu redovisade lagstiftningen trädde i kraft den 1 januari 1988.

Reformarbetet när det gäller sambolagstiftningen kan nu sägas vara inne i en andra fas. Våren 1997 tillsatte regeringen en parlamentarisk kommitté med uppgift att utvärdera huruvida huvudsyftet med sambolagen har uppnåtts och bl.a. överväga om skillnaderna i den rättsliga behandlingen av homosexuella sambor jämfört med heterosexuella sambor är motiverade.

Utredningsarbetet redovisades i september 1999 i betänkandet (SOU 1999:104) Nya samboregler.

När det gäller homosexuella parförhållanden beslutade riksdagen år 1994 att anta ett inom utskottet utarbetat förslag till lagstiftning som gör det möjligt för två personer av samma kön att registrera sitt partnerskap (bet. 1993/94:LU28, rskr. 414). Registreringen innebär att de flesta bestämmelser som gäller för äktenskap blir gällande också för registrerade partnerskap. Lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap trädde i kraft den 1 januari 1995, och genom lagen har homosexuella par sålunda fått möjlighet att trygga ett parförhållande på motsvarande sätt som står till buds för heterosexuella par. Lagstiftning om registrerat partnerskap finns också i Danmark, Norge, Island och Nederländerna samt sedan november 1999 även i Frankrike. I detta sammanhang bör även nämnas att regeringen i februari 1999 tillkallade en parlamentarisk kommitté med uppgift att undersöka och analysera villkoren för barn i homosexuella familjer. Kommittén skall vidare överväga om de rättsliga skillnader som finns vad gäller homosexuella pars möjligheter att adoptera och utses till vårdnadshavare är sakligt motiverade och lämna förslag till hur eventuellt omotiverade skillnader kan undanröjas. Uppdraget skall redovisas senast den 1 januari 2001 (dir. 1999:5).

I samband med 1987 års beslut om äktenskapsbalken gjordes också viktiga ändringar i arvsordningen. Ändringarna syftade till att skapa möjligheter för den efterlevande maken att få arva den avlidne makens kvarlåtenskap och därmed kunna sitta kvar i orubbat bo. En make skall vid den andre makens död därför ta arv framför makarnas gemensamma bröstarvingar, vilka i stället getts rätt till arv efter den först avlidne maken vid den efterlevandes död. I mars 1996 tillkallade regeringen en utredning, Ärvdabalksutredningen, med uppgift att bl.a. undersöka om 1987 års ändringar i arvsordningen slagit igenom på det sätt som var avsett, utvärdera reformen utifrån den frågeställningen och föreslå de lagändringar som kan vara motiverade. Utredningen överlämnade hösten 1996 delbetänkandet (SOU 1996:160) Bouppteckningar och arvsskatt. Uppdraget slutredovisades i augusti 1998 i betänkandet (SOU 1998:110) Makes arvsrätt, dödsboförvaltare och dödförklaring.

Ett till familjerätten angränsande rättsområde är namnrätten. Gällande bestämmelser om personnamn, varmed avses efternamn, mellannamn och förnamn, finns i namnlagen (1982:670). Lagen trädde i kraft den 1 januari 1983 och ersatte då 1963 års lag i ämnet (prop. 1981/82:156, bet. LU41, rskr. 357). Till grund för den nu gällande lagen ligger en strävan till jämställdhet i namnrättsligt hänseende mellan kvinnor och män och till lika behandling av barn till föräldrar som är gifta med varandra och barn till ogifta föräldrar. Den nuvarande namnlagen kännetecknas av att den ger betydligt större utrymme än äldre bestämmelser åt den enskilde att själv bestämma vilket namn han eller hon vill bära.

Utskottet övergår därmed till att under skilda rubriker behandla de olika frågor som har aktualiserats i motionerna.

Äktenskaps- och sambolagstiftningen

I äktenskapsbalken finns bestämmelser som innehåller de grundläggande principerna om äktenskap. Där anges bl.a. villkoren för äktenskapets ingående och upplösning. Enligt 1 kap. 1 § ingås äktenskap mellan en kvinna och en man. Genom bestämmelsen markeras att äktenskapet är en monogam förbindelse, som endast får ingås mellan personer av olika kön. Äktenskapsbalken innehåller också bestämmelser om vigsel. Vidare regleras makarnas ekonomiska förhållanden och i särskilda kapitel finns förhållandevis detaljerade regler om makars skyldighet att bidra till varandras och till familjens underhåll, om giftorätt och giftorättsgoods respektive enskild egendom, om gåvor mellan makar samt om bodelning.

Lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem (sambolagen) är tillämplig i fråga om sådana samboförhållanden i vilka en ogift man och en ogift kvinna lever tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden. När ett samboförhållande upplöses får samborna en giftorättsliknande rätt till delning av sådan egendom i det gemensamma hemmet som har anskaffats för gemensamt begagnande. På sociallagstiftningens område finns regler som knyter an till sambobegreppet i sambolagen och som ger sambor i princip samma rättigheter och skyldigheter som äkta makar. Även inom andra rättsområden förekommer det att äktenskapsliknande samlevnad likabehandlas med äktenskap.

Lagen (1987:813) om homosexuella sambor innebär att sambolagen och vissa särskilt angivna bestämmelser om sambor är tillämpliga också på homosexuella samboförhållanden. En av skillnaderna mellan sambolagen och lagen om homosexuella sambor utmönstrades den 1 januari 1998 då kretsen bidragsberättigade enligt lagen (1993:737) om bostadsbidrag utvidgades till att avse också homosexuella sambor (prop. 1997/98:1 utg.omr. 18, bet. BoU1, rskr. 78).

Våren 1997 tillkallade regeringen en parlamentarisk kommitté med uppgift att göra en utvärdering av sambolagen med inriktning på vissa särskilda frågor (dir. 1997:75). Kommittén antog namnet Samboendekommittén. Enligt direktiven var kommitténs huvuduppgift att utvärdera om huvudsyftet med lagen – att ge ett minimiskydd åt den svagare parten när samboförhållandet upplöses – uppnåts. I uppdraget låg vidare att överväga om skillnaderna i den rättsliga behandlingen av homosexuella sambor jämfört med heterosexuella sambor är motiverade och klarlägga om det föreligger behov av ett utvidgat rättsligt skydd vid andra former av hushållsgemenskap än sådana som i dag är reglerade i lag. Kommittén redovisade i september 1999 sitt arbete i betänkandet (SOU 1999:104) Nya samboregler. I betänkandet föreslås bl.a. lagändringar som innebär att sambolagen skall vara tillämplig på alla samboförhållanden, oavsett parternas kön.

Därmed övergår utskottet till att behandla några motionsyrkanden i vilka motionärerna tar upp vissa frågor av principiell karaktär rörande äktenskapslagstiftningen.

Alf Svensson m.fl. (kd) anför i motion Sf302 att stabila och fungerande familjer är bra både för barn och vuxna och en förutsättning för ett gott samhälle. Motionärerna anser att det är viktigt att lagstiftningen utformas så att

den innebär ett stöd för stabila familjerelationer och begär ett tillkännagivande om att lagstiftningen skall prioritera äktenskapet som samlevnadsform (yrkande 7).

Även i motion L423 av Tuve Skånberg och Mikael Oscarsson (båda kd) framhålls äktenskapet som samlevnadsform. Motionärerna begär tillkännagivanden om att regler, bl.a. vad gäller skatter och sociala förmåner, som innebär att man vinner på att skilja sig och förlorar på att gifta sig skall ändras (yrkandena 3 och 4). I motionen anförs vidare att föräldrar ofta utsätts för stora påfrestningar i samband med ett barns födelse, vilket ökar skilsmässorisen. Motionärerna anser att nyblivna föräldrar bör erbjudas föräldrautbildning genom såväl mödravårds- som barnavårdscentralerna för att skilsmässor på så sätt skall förebyggas. I motionen begärs ett tillkännagivande i enlighet med det anförda (yrkande 1).

Inför ett ställningstagande till de frågor som tas upp i motionerna vill utskottet först erinra om de uttalanden som utskottet gjorde i samband med äktenskapsreformen år 1987. I sitt av riksdagen godkända betänkande LU 1986/87:18 framhöll utskottet att det bör vara ett mål för lagstiftningen att äktenskapet bevaras som den normala och naturliga formen för familjebildning för det helt övervägande antalet människor. Genom att ingå äktenskap får parterna tillgång till ett regelsystem som tillhandahåller lösningar på praktiska problem och som ger dem skydd i åtskilliga hänseenden. Jämfört med andra samlevnadsformer ger alltså äktenskapet betydande fördelar. Trots detta, konstaterade utskottet, väljer många människor av olika skäl att sammanleva utan att ingå äktenskap. Detta förhållande måste lagstiftaren ta hänsyn till. Utrymme måste ges människorna att själva forma sitt personliga liv och bestämma vilka normer som skall gälla för deras familjeliv. Samtidigt måste det, anförde utskottet, beaktas att en ordning där människors grundläggande behov och väsentliga intressen blir sämre tillgodosedda eller helt åsidosatta enbart av den anledningen att de inte vill ingå äktenskap inte är godtagbar i ett modernt samhälle. På åtskilliga områden måste därför, framhöll utskottet vidare, eftersträvas att reglerna i sak blir enhetliga för alla sammanlevande oberoende av om samlevnaden sker i äktenskap eller inte. Vid utformningen av sådana regler är det självfallet angeläget att man inte påverkar människors val av samlevnadsform så att de förlorar på att gifta sig eller vinner på att separera. Enligt utskottets mening kunde det heller inte med fog hävdas att lagstiftningen i vårt land generellt sett missgynnar äktenskapet. I samma ärende strök utskottet också under att man inte bör skapa så utförliga regler för sambor att man därigenom åstadkommer vad som skulle kunna betecknas som äktenskapsliknande system av lägre dignitet.

Utskottet har vid flera tidigare tillfällen avstyrkt motionsyrkanden med samma inriktning som de nu aktuella. När utskottet våren 1999 senast behandlade motionsspörsmålet konstaterade utskottet i sitt av riksdagen godkända betänkande 1998/99:LU18 att gällande lagstiftning i huvudsak låg i linje med de nu redovisade uttalandena från år 1987. Vad särskilt gällde motionsyrkanden om ett riksdagens uttalande rörande betydelsen av stabila familjeförhållanden och en prioritering av äktenskapet som samlevnadsform strök utskottet ånyo under att äktenskapet, och numera även partnerskapet, utgör en institution som är överlägsen andra samlevnadsformer i fråga om

bl.a. juridisk stabilitet samt att äktenskapsbalken utgör ett heltäckande juridiskt regelsystem för dem som väljer att ingå äktenskap. Mot denna bakgrund kunde utskottet inte finna annat än att lagstiftningen var utformad i enlighet med det synsätt som kom till uttryck i de då aktuella motionerna. I övrigt vidhöll utskottet uppfattningen att lagstiftningen så långt som möjligt bör vara neutral i förhållande till olika samlevnadsformer och moraluppfattningar och att det inte bör ankomma på riksdagen att styra enskilda individer i valet av samlevnadsform.

Enligt utskottets mening har det inte framkommit någon omständighet som föranleder något annat ställningstagande i den nu aktuella frågan än det som riksdagen gjorde våren 1999. Utskottet avstyrker därmed bifall till motionerna L423 yrkandena 3 och 4 samt Sf302 yrkande 7.

När det sedan gäller frågan om föräldrautbildning som tas upp i motion L423 yrkande 1 påminner utskottet om att en särskild utredare har haft regeringens uppdrag att föreslå hur stödet till föräldrar i form av föräldrautbildning och andra verksamheter för föräldrar och barn i förskoleålder och skolålder skall kunna utvecklas och stimuleras. Utredaren överlämnade hösten 1997 betänkandet (SOU 1997:161) Stöd i föräldraskapet till regeringen. Betänkandet innehåller förslag och överväganden angående utformningen av föräldrautbildningen och andra verksamheter som kan fungera som stöd för föräldrar i deras föräldraskap, bl.a. inom de sektorer som motionärerna tar upp. Enligt vad utskottet har erfarit kommer utredarens bedömningar och förslag att behandlas i en skrivelse från regeringen om olika barnfrågor som har aviserats till maj 2000.

Utskottet anser att behandlingen av den aviserade skrivelsen inte bör föregripas genom något särskilt uttalande från riksdagens sida, varför motion L423 yrkande 1 avstyrks.

I några motionsyrkanden hänför sig motionärerna till ett förslag som lades fram av Partnerskapskommittén år 1993. I sitt betänkande (SOU 1993:98) Partnerskap föreslog kommittén att lagen om homosexuella sambor skulle ersättas av en ny lag, lag om sambor av samma kön. Det framlagda förslaget innebar att homosexuella sambor skall omfattas av i princip samma regler som gäller för en man och en kvinna som lever tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden. Förslaget gick med andra ord ut på att sambor, oavsett kön, skall omfattas av samma bestämmelser, t.ex. vad gäller pension och efterlevandeskydd.

Anita Johansson (s) anser i motion L430 att ett lagförslag som bygger på Partnerskapskommitténs förslag bör utarbetas. I motionen begärs ett tillkännagivande om en översyn av sambolagstiftningen i linje med det anförda (yrkande 4).

I motion So225 begär Barbro Westerholm m.fl (fp, s, v, c, mp) ett tillkännagivande om att lagen om sambors gemensamma hem och lagen om homosexuella sambor, i linje med vad som föreslogs av Partnerskapskommittén, skall slås samman i en gemensam lag så att homosexuella och heterosexuella sambor får lika rättigheter och skyldigheter (yrkande 10).

Som redovisats inledningsvis har den fråga som tas upp i de nu aktuella motionerna nyligen övervägts av Samboendekommittén. Kommittén föreslår

i sitt betänkande (SOU 1999:104) Nya samboregler lagändringar som bl.a. innebär att lagen (1987:232) om sambors gemensamma bostad skall benämnas sambolagen och vara tillämplig på såväl homosexuella som heterosexuella sambor. Enligt vad utskottet har erfarit remissbehandlas betänkandet för närvarande.

Utskottet kan således konstatera att det finns ett färdigt lagförslag som ligger helt i linje med motionärernas önskemål. Enligt utskottets uppfattning bör det pågående beredningsarbetet inte föregripas av något särskilt uttalande från riksdagens sida. Utskottet avstyrker därför bifall till motionerna L430 yrkande 4 och So225 yrkande 10.

Med annan hushållsgemenskap avses en förhållandevis varaktig gemenskap mellan två eller flera personer som delar bostad och har ett visst mått av ekonomisk gemenskap och samarbete i vardagliga göromål. I Sverige finns, till skillnad från vad som är fallet i bl.a. Norge, inte någon särskild lagstiftning om det rättsliga förhållandet mellan parterna i en sådan hushållsgemenskap.

I motion L419 av Tuve Skånberg (kd) anförs att det finns många hushåll där personer av samma kön lever tillsammans utan att ha en sexuell relation, exempelvis vänner, syskon och arbetskamrater. Det behövs, enligt motionären, en rättslig reglering även beträffande dessa hushåll, bl.a. vad gäller möjligheten att erhålla bostadsbidrag och andra förmåner i de sociala trygghetssystemen. Motionären begär ett tillkännagivande om att regeringen skall utreda möjligheten att låta partnerskapslagen gälla för alla som delar hushållsgemenskap, oavsett sexuell orientering.

Utskottet erinrar om att den frågeställning som aktualiseras i motionen har diskuterats i skilda sammanhang under de senaste decennierna. Sålunda övervägde Familjelagssakkunniga i betänkandet (SOU 1981:85) Äktenskapsbalk om det inte gick att skapa en ordning som innebar att även andra samboende än de som sammanlever på grund av traditionell parbildning skulle kunna komma in under samma regelsystem som övriga sambor. Detta skulle ske genom avtal eller registrering. Familjelagssakkunniga avvisade dock tanken då det dels inte tycktes finnas något större praktiskt behov av en sådan reglering, dels fanns risk för missbruk, exempelvis i skatteundandragande syfte. Regeringen anslöt sig i proposition 1986/87:1 till Familjelagssakkunnigas bedömning och riksdagen hade inte någon annan uppfattning (bet. LU 1986/87:18).

Partnerskapskommittén anförde i sitt betänkande (SOU 1993:98) Partnerskap att det visserligen skulle kunna finnas behov av skyddslagstiftning för personer som lever tillsammans i hushållsgemenskap, men som inte omfattas av sambolagstiftningen. En sådan lagstiftning skulle dock, enligt kommittén, inte fylla sin funktion om den bygger på frivillig registrering eller anmälan.

Frågan aktualiserades på nytt vid tillkomsten av partnerskapslagstiftningen. Utskottet tillkännagav därvid i sitt av riksdagen godkända betänkande 1993/94:LU28 att det var angeläget att klarlägga vilket behov av rättslig reglering som förelåg för personer som levde i någon form av hushållsgemenskap utan att omfattas av den äktenskrättsliga lagstiftningen eller av

någon av de båda sambolagarna. Enligt utskottets tillkännagivande gällde detta framför allt på det sociala trygghetsområdet.

När nu utskottet på nytt har att ta ställning till ifrågavarande spørsmål kan konstateras att Samboendekommittén har haft i uppdrag att göra en sådan utredning som efterlystes av utskottet våren 1994 och som begärs i motion L419. Kommittén konstaterar sammanfattningsvis att det saknas skäl att införa en rättslig reglering av de inbördes förhållandena mellan personer som bor tillsammans i annan hushållsgemenskap. Inte heller finns det skäl att införa någon särskild reglering för personer som bor tillsammans i en sådan hushållsgemenskap vad gäller den sociala trygghetslagstiftningen. Däremot kan det, enligt kommitténs bedömning, finnas skäl att i ett annat sammanhang överväga utformningen av arvsskattelagstiftningen för vissa av dem som bor tillsammans i annan hushållsgemenskap.

Som nämnts i det föregående remissbehandlas Samboendekommitténs betänkande för närvarande. Resultatet av det pågående beredningsarbetet bör avvaktas, och utskottet avstyrker bifall till motion L419.

Särskilda bestämmelser om samäganderätt finns i lagen (1904:48 s. 1) om samäganderätt. I lagen regleras inte uppkomsten av samäganderätt, utan lagen förutsätter att samäganderätt redan föreligger. Kan delägarna inte enas om egendomens förvaltning eller nyttjande kan varje delägare ansöka om att rätten förordnar att egendomen under viss tid omhändertas av god man. Om delägarna inte kan enas om försäljning av samägd egendom, följer av 6 § att envar av delägarna kan ansöka hos domstol om att egendomen för gemensam räkning skall försäljas på offentlig auktion. Sådant förordnande kan förhindras av någon annan delägare om denne kan visa synnerliga skäl för anstånd. I samband med förordnande om försäljning skall domstolen också, om det yrkas, bestämma ett pris under vilket egendomen inte får säljas. Samäganderättslagen, som är dispositiv, är tillämplig även på samägande mellan makar, registrerade partner och sambor.

I motion L904 av Ingvar Svensson (kd) anføres att samäganderättslagen är föråldrad och i behov av en modernisering. I motionen pekas särskilt på de problem som makar och sambor kan ställas inför vid upplösningen av ett äktenskap eller samboförhållande om parterna inte är eniga i fråga om samägd egendom. I motionen begärs ett tillkännagivande om att samäganderättslagen bör ses över i enlighet med det anförda.

Utskottet konstaterar att också detta motionsspörsmål har behandlats av Samboendekommittén. Kommittén anför bl.a. att det av äktenskapsbalken framgår att bodelningsreglernas funktion inte är att upplösa samäganderätt. Sålunda har, enligt 11 kap 7 § äktenskapsbalken, varje make rätt att på sin lott i första hand få sin egendom eller den del av denna som den maken önskar. Detta innebär, enligt kommittén, att om ingen av makarna är beredd att till den andre maken avstå andel av samägd egendom och det inte är fråga om gemensam bostad eller gemensamt bohag kommer makarna även efter bodelningen att äga egendomen gemensamt. Önskar makarna upplösa samägandet och kan de inte komma överens om vem som skall behålla egendomen, återstår endast, enligt kommitténs bedömning, samäganderättslagens komplicerade metoder för upplösning av samäganderätt. Kommittén anser att

det finns ett praktiskt behov av att kunna upplösa samäganderätt även till sådan egendom som inte omfattas av sambolagstiftningen i anslutning till en bodelning. En sådan ordning skulle dock kräva ingripande förändringar i bodelningsreglerna, vars konsekvenser nog behöver övervägas. Därtill kommer att behov av motsvarande förändringar torde behövas i äktenskapsbalken och kräva en samordning med reglerna i samäganderättslagen. Kommittén anser att spørsmålet ligger utanför dess direktiv, men framhåller samtidigt att det är av stor vikt att frågan utreds i annan ordning.

Utskottet förutsätter att behovet av en sådan utredning som föreslås av Samboendekommittén övervägs inom ramen för den fortsatta beredningen av kommitténs betänkande. Regeringens ställningstaganden med anledning av dessa överväganden bör enligt utskottets uppfattning avvaktas, varför utskottet anser att motion L904 bör lämnas utan bifall.

Vigsel

Äktenskap ingås genom vigsel. De nuvarande sekelgamla reglerna om vigsel bygger på principen om valfrihet. Vigsel kan således ske antingen vid en kyrklig ceremoni eller genom s.k. borgerlig vigsel. När det gäller den kyrkliga vigseln har sedan slutet av 1800-talet även andra trossamfund än Svenska kyrkan kunnat få tillstånd att förrätta vigsel. Den nuvarande ordningen innebär inte bara att medlem av Svenska kyrkan skall kunna välja mellan vigsel inom denna kyrka och borgerlig vigsel utan även att medlem av annat religiöst samfund i princip skall ha motsvarande valrätt. Vigsel i borgerlig ordning började successivt tillåtas för allt större grupper i samhället under senare delen av 1800-talet för att slutligen, genom lagen den 6 november 1908 om äktenskaps ingående, bli tillåten för alla svenska medborgare.

Behörig att förrätta kyrklig vigsel är enligt 4 kap. 3 § äktenskapsbalken präst i Svenska kyrkan eller sådan präst eller annan befattningshavare i ett annat trossamfund som har erhållit Kammarkollegiets förordnande enligt bestämmelserna i lagen (1993:305) om rätt att förrätta vigsel inom andra trossamfund än Svenska kyrkan. Skiljandet av Svenska kyrkan från staten den 1 januari 2000 har inte inneburit någon förändring i detta avseende. Behörigheten att förrätta borgerlig vigsel tillkommer enligt samma lagrum lagfaren domare i tingsrätt eller den som länsstyrelsen har förordnat till vigselförrättare.

Tasso Stafílidis m.fl. (v) anför i motion L414 att äktenskapet från samhällets synpunkt inte har någon religiös innebörd. Med utgångspunkt i principen om statens neutralitet i religiösa frågor bör därför äktenskapet sekulariseras. I motionen begärs ett tillkännagivande om att regeringen skall återkomma med förslag till ändringar i äktenskapsbalken som innebär att endast den civila vigselceremonin skall vara rättsligt bindande (yrkande 2). I samma motion anför vidare att begreppet borgerlig vigsel av många människor förknippas med borgerlig politik och att i många länder används i stället det mer neutrala och, enligt motionärernas mening, riktiga begreppet civil vigsel. Motionärerna begär ett tillkännagivande om att begreppet borgerlig skall bytas ut mot civil i äktenskapsbalken och annan lagstiftning (yrkande 1).

Vad först gäller yrkande 2 i motion L414 erinrar utskottet om att yrkanden med innebörd att fränkänna den kyrkliga vigseln rättslig betydelse har avslagits av riksdagen vid ett flertal tidigare tillfällen. Riksdagen har därvid bl.a. hänvisat till att lagstiftningen om äktenskapets ingående bygger på den grundläggande principen om valfrihet mellan kyrklig vigsel och borgerlig vigsel och att ett obligatoriskt civiläktenskap skulle tvinga många människor att genomgå två vigselceremonier. Senast avstyrkte utskottet ett liknande yrkande våren 1999 i betänkande 1998/99:LU18. Utskottet påminde därvid om riksdagens tidigare ställningstaganden i saken och kunde för sin del inte heller se det ändamålsenliga i den av motionärerna föreslagna ordningen. För ett bibehållande av gällande ordning talade även, enligt utskottet, att den torde vara väl förankrad hos allmänheten.

Enligt utskottets uppfattning har inte framkommit skäl att frångå tidigare ställningstaganden från riksdagens sida i fråga om den kyrkliga vigselns rättsliga giltighet. Beträffande yrkande 1 bör noteras att begreppen borgerlig vigsel respektive kyrklig vigsel ersattes med det gemensamma begreppet vigsel år 1988 i samband med äktenskapsbalkens ikraftträdande (prop. 1986/87:1, bet. LU18). Att i lagtext nu införa begreppet civiläktenskap respektive civil vigsel bör enligt utskottets mening inte komma i fråga.

Det anförda innebär att motion L414 bör lämnas utan bifall.

Särskilda bestämmelser om formerna för ingående av äktenskap genom borgerlig vigsel finns dels i 4 kap. äktenskapsbalken, dels i förordningen (1987:1019) med närmare föreskrifter om vigsel som förrättas av domare eller särskild förordnad vigselförrättare. Bestämmelserna innebär i huvudsak att parterna i två vittnens närvaro och inför vigselförrättaren skall bekräfta att de vill ingå äktenskap, varefter vigselförrättaren skall förklara parterna som äkta makar. Vigseln kan förrättas enligt två olika varianter, varav den ena är något enklare än den andra.

Kerstin Heinemann (fp) förordar i motion L412 införandet av en än mer förenklad variant av borgerlig vigsel. En sådan skulle, enligt vad som anförs i motionen, kunna vara av värde för dem som vill ingå äktenskap av praktiska skäl helt utan ceremoniella inslag, exempelvis inför en utlandsresa. Motionären anför att den förenklade vigseln skulle kunna gå till på så sätt att parterna i två vittnens närvaro företer hindersbevis och fyller i en blankett på skattemyndigheten. Motionären begär ett tillkännagivande om att regeringen skall låta utreda möjligheterna att införa en sådan vigselordning.

Utskottet kan inte se att det föreligger något behov av den av motionären föreslagna ordningen och avstyrker bifall till motion L412.

Bestämmelser om ersättning till vigselförrättare finns i förordningen (1987:1019) med närmare föreskrifter om vigsel som förrättas av domare eller särskilt förordnad vigselförrättare. För närvarande utgår ersättning med 110 kr per vigsel. Om vigselförrättaren samma dag förrättar flera vigslar utgår dock ersättningen med 30 kr per påbörjad efterföljande vigsel. Ersättning utgår ej för förlorad arbetsförtjänst och resekostnader. Enligt förordningen (1994:1341) om registrerat partnerskap utgår ersättning med motsvarande belopp till av länsstyrelsen förordnad registreringsförrättare.

Lena Ek (c) anser i motion L407 att nuvarande ersättningsnivå är alltför låg och att borgerliga vigselförrättare bör erhålla ett arvode som är jämförbart med andra förrättningsarvoden (yrkande 1). Enligt motionären bör ersättning även utgå för förlorad arbetsförtjänst och resekostnader (yrkandena 2 och 3). I motionen begärs tillkännagivanden i enlighet med vad som nu har anförts.

När utskottet våren 1999 i sitt av riksdagen godkända betänkande 1998/99:LU18 behandlade en motion med motsvarande yrkanden, delade utskottet motionärernas uppfattning att det fanns skäl att se över ersättningsreglerna på området. Utskottet förutsatte att en sådan översyn kom till stånd utan något formellt tillkännagivande från riksdagens sida och avstyrkte bifall till den då aktuella motionen.

Enligt vad utskottet nu erfarit planerar man inom Regeringskansliet att överväga ersättningsreglerna under innevarande år och finner därför inte skäl att föreslå någon särskild åtgärd från riksdagens sida med anledning av motion L407, som avstyrks.

Äktenskapsskillnad

Bestämmelser om äktenskapsskillnad finns i 5 kap. äktenskapsbalken. Av dessa följer att makar som är ense om att upplösa sitt äktenskap har rätt till äktenskapsskillnad. Denna skall föregås av betänketid om båda makarna begär det eller om någon av dem varaktigt bor tillsammans med eget barn under 16 år som står under den makens vårdnad. Vill bara den ena maken att äktenskapet skall upplösas, har den maken rätt till äktenskapsskillnad endast efter betänketid. Betänketiden inleds när makarna gemensamt ansöker om äktenskapsskillnad eller när den ena makens yrkande om äktenskapsskillnad delges den andra maken. Har betänketid löpt under minst sex månader skall dom på äktenskapsskillnad meddelas om någon av makarna begär det. Framställs inte något yrkande inom ett år, förfaller frågan. Om makarna har levt åtskilda under minst två år krävs inte betänketid.

Tuve Skånberg och Mikael Oscarsson (båda kd) anför i motion L423 att många människor anser att det är alltför lätt att skilja sig i dagens Sverige. Inte minst för barnens skull bör, enligt motionärerna, betänketiden inför en äktenskapsskillnad för äkta makar som har barn under 16 år förlängas till ett år, oavsett om båda eller bara den ena maken önskar äktenskapsskillnad. I motionen begärs ett tillkännagivande i enlighet härmed (yrkande 2).

Nuvarande bestämmelser om betänketid tillkom i samband med vissa ändringar i giftermålsbalken, som trädde i kraft den 1 januari 1974 (prop. 1973:32, bet. LU1973:20, rskr. 256). Dessförinnan gällde att en äktenskapsskillnad skulle föregås av ett års hemskillnad. I det då aktuella lagstiftningsärendet anslöt sig departementschefen, i likhet med det stora flertalet remissinstanser, till Familjelagssakkunnigas förslag i betänkandet (SOU 1972:41) Familj och äktenskap att ersätta hemskillnaden med en betänketid om minst sex månader. I propositionen anfördes att det var föga sannolikt att det skulle behövas längre betänketid än sex månader för att motverka förhastade beslut i skilsmäsofrågor samtidigt som den föreslagna betänketiden var tillräckligt lång för att makarna skulle hinna bli upplysta om möjligheterna att få famil-

jerådgivning eller medling och att genomgå sådan rådgivning eller medling. Mot denna bakgrund fann regeringen att den av Familjelagssakkunniga föreslagna betänketiden om minst sex månader var väl avvägd. Utskottet hade för sin del inget att erinra mot regeringens förslag och riksdagen följde utskottet.

Enligt utskottets mening har motionärerna inte anfört någon omständighet som utgör skäl att nu ompröva det ställningstagande som riksdagen gjort i fråga om betänketidens längd. Motion L423 yrkande 2 bör därför lämnas utan bifall.

Namnrettsliga frågor

Bestämmelser om personnamn, varmed avses efternamn, mellannamn och förnamn, finns i namnlagen (1982:670). Lagen trädde i kraft den 1 januari 1983 och ersatte då 1963 års namnlag (prop. 1981/82:156, bet. LU41, rskr. 357). Till grund för den nu gällande namnlagen ligger en strävan till jämställdhet i namnrättsligt hänseende mellan kvinnor och män och till lika behandling av barn till föräldrar som är gifta med varandra och barn till ogifta föräldrar. 1982 års namnlag kännetecknas av att den ger betydligt större utrymme än äldre bestämmelser åt den enskilde att själv bestämma vilket namn hon eller han vill bära.

Ett barn skall inom tre månader från födelsen ges ett eller flera förnamn. Förnamn kan bytas ut, strykas eller läggas till genom en anmälan till lokala skattemyndigheten. En sådan anmälan får endast göras vid ett tillfälle. Ett dopnamn skall dock alltid behållas. Ytterligare förnamnsändringar prövas av Patent- och registreringsverket. Enligt 34 § namnlagen får som förnamn inte godkännas namn som kan väcka anstöt eller kan antas leda till obehag för den som skall bära det eller namn som av någon anledning uppenbarligen inte är lämpligt som förnamn.

Namnlagens bestämmelser om efternamn innebär bl.a. att ett barn vid födseln förvärvar föräldrarnas efternamn, när dessa har samma efternamn. Om föräldrarna har olika efternamn, får de välja vilket namn barnet skall ha, såvida de inte redan har annat barn under sin gemensamma vårdnad. I ett sådant fall förvärvar barnet vid födseln det efternamn som det senast födda syskonet bär. Får föräldrarna välja namn, kan de också välja ett namn som en av dem burit som ogift. Görs ingen anmälan, anses barnet vid födseln ha förvärvat moderns efternamn. Barnet kan sedan byta till annat efternamn som bärs av någon av föräldrarna eller som någon av dem burit som ogift. Om föräldrarna ingår äktenskap efter barnets födelse ändras inte barnets efternamn automatiskt.

Med dubbelnamn avses ett efternamn som består av två namn vilka var för sig kan utgöra efternamn, förenade med ett bindestreck. Dubbelnamnet utgör ett enda efternamn i vilket de båda sammanbundna namnen ingår som likvärdiga delar. I 12 § namnlagen föreskrivs ett förbud mot att som nybildat efternamn godkänna dubbelnamn. Förbudet infördes vid namnlagens tillkomst år 1982. Utskottet uttalade därvid i sitt av riksdagen godkända betänkande LU 1981/82:41 att dubbelnamn ofta blir otympliga och föranleder stora praktiska svårigheter. Detta exemplifierades i betänkandet med de

problem som kan uppstå om två blivande makar bär dubbelnamn eller om ett barn vill förvärva båda sina föräldrars namn och en av föräldrarna eller båda bär dubbelnamn. Utskottet har därefter vid flera tillfällen, senast våren 1999 i sitt av riksdagen godkända betänkande 1998/99:LU18, med anledning av olika motionsyrkanden, uttalat att det ställningstagande som utskottet gjorde i fråga om dubbelnamn vid tillkomsten av 1982 års namnlag alltså äger giltighet.

Från dubbelnamn skall skiljas mellannamn, som består av ett efternamn som en make burit tidigare och som placeras mellan förnamnet och efternamnet. Bindestreck mellan namnen får inte förekomma. Mellannamnet motsvarar vad som enligt 1963 års namnlag kallades tilläggsnamn. Under förutsättning att föräldrarna har olika efternamn och barnet bär den enes efternamn kan den andres efternamn anmälas som mellannamn för barnet.

I motion L409 av Tanja Linderborg m.fl. (v) anförs att det är rimligt att alla medlemmar i en familj kan få bära samma efternamn. Motionärerna begär därför förslag till ändringar i namnlagen som innebär att det blir möjligt att föra dubbelnamn vidare till sina barn.

Med hänvisning till vad som redovisats ovan om gällande rätt konstaterar utskottet att den namngemenskap som efterfrågas i motionen i flertalet fall kan uppnås genom användandet av mellannamn. I så måtto får enligt utskottets uppfattning motionärernas önskemål redan anses tillgodosatt genom gällande lagstiftning. De uttalanden som utskottet tidigare gjort i fråga om tillåtligheten av dubbelnamn äger alltså giltighet. Utskottet kan därför inte ställa sig bakom något lagstiftningsinitiativ som innebär en ökad förekomst av dubbelnamn.

Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motion L409.

I två motionsyrkanden aktualiseras vissa namnrättsliga spörsmål med anknytning till transsexualitet. Särskilda bestämmelser om s.k. könsbyte finns i lagen (1972:119) om fastställelse av könstillhörighet i vissa fall. Av 1 § följer att den som sedan ungdomen upplever att han tillhör ett annat kön än det som framgår av folkbokföringen och sedan avsevärd tid uppträder i enlighet härmed samt måste antas även framdeles leva i en sådan könsroll kan efter egen ansökan få fastställt att han tillhör det andra könet. En sådan fastställelse kan meddelas endast om sökanden fyllt arton år och undergått sterilisering eller av annan orsak saknar fortplantningsförmåga. Enligt lagens 3 § får sådan fastställelse meddelas endast för ogift svensk medborgare. I 4 § finns regler om ingrepp i könsorganen efter särskilt tillstånd. Socialstyrelsen prövar, enligt lagens 5 §, frågor om fastställelse enligt 1 och 2 §§ och tillstånd enligt 4 §. Prövningen föregås av en omfattande utredning som kan pågå under flera år och som bl.a. innefattar psykiatriska, psykologiska och somatiska bedömningar. Enligt vad utskottet har erfarit behandlas årligen omkring 15–20 ansökningar om fastställelse av könstillhörighet.

Barbro Westerholm är i motion So203 kritisk mot det förhållandet att en transsexuell person som inte genomgått eller avser att genomgå kirurgisk behandling, enligt gällande praxis inte kan byta sitt förnamn till ett förnamn som är förknippat med det andra könet. Från ett liberalt perspektiv finns det enligt motionären nämligen inga rimliga skäl för att förbjuda män att bära

kvinnonamn och kvinnor att bära mansnamn. I motionen begärs ett tillkännagivande om att namnlagen bör ändras så att nu nämnda begränsningar för transsexuella beträffande byte av förnamn upphävs (yrkande 2).

I samma motion anförs att många personer som genomgått könsbyte har svårigheter att få önskemål om ändringar av identitet i betyg, anställningsbevis och liknande dokument, tillgodosedda. Motionären begär ett tillkännagivande om att det skall införas en rätt till retroaktivt namnbyte efter könsbyte (yrkande 3).

Vad först gäller det spörsmål som tas upp i motion So203 yrkande 2 gäller enligt Patent- och registreringsverkets och Patentbesvärslagens praxis att en man inte får byta till ett kvinnligt förnamn och att en kvinna inte får byta till ett manligt förnamn. Ett sådant namnbyte strider nämligen enligt nuvarande rättstillämpning mot 34 § namnlagen. Däremot är det, vilket också påpekas i motionen, möjligt att byta till ett könsneutralt förnamn. Såvitt gäller transsexuella personer kan Socialstyrelsen under pågående utredning enligt 1972 års lag i vissa fall meddela ett delbeslut för att användas i namnfrågan. Med stöd av ett sådant beslut är det möjligt att, om övriga förutsättningar är uppfyllda, byta till ett förnamn som är förknippat med det andra könet. Detta gäller dock inte om sökanden visserligen genomgår viss behandling, exempelvis med hormoner, men inte avser att, eller kan, få till stånd ett beslut om fastställelse av könstillhörighet.

Utskottet är inte berett att ta initiativ till någon lagstiftningsåtgärd med anledning av motion So203 yrkande 2, som följaktligen bör avslås.

Beträffande frågeställningen i yrkande 3 i samma motion erinrar utskottet om att ett namnbyte, i likhet med en fastställelse av könstillhörighet, endast gäller för framtiden. Enligt utskottets uppfattning kan det inte komma i fråga att i lag införa en tvingande skyldighet för den som någon gång, kanske långt tillbaka i tiden, utfärdat betyg, intyg eller liknande, att göra ändringar i ett dokument som vid tiden för utfärdandet var helt korrekt. Det problem som motionären tar upp får enligt utskottets uppfattning lösas på annat sätt än genom lagstiftning.

Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motion So203 yrkande 3.

Arvsrättsliga frågor

Enligt 2 kap. ärvdabalken om rätt till arv går arvet i första hand till den avlidnes bröstarvingar, dvs. barn och deras avkomlingar, med det undantag som följer av 3 kap. när den avlidne efterlämnar make eller maka. Om något barn till den avlidne har dött före den avlidne och efterlämnat barn skall dessa barnbarn till arvlåtaren dela det avlidna barnets lott lika. Hälften av den arvslott som en bröstarvinge är berättigad till enligt dessa regler kallas laglott. Laglottan har arvingen alltid rätt att få ut i arv efter arvlåtaren.

Saknar den avlidne bröstarvingar är den avlidnes föräldrar eller – om någon av dem eller båda har dött – syskon och deras avkomlingar närmast berättigade till arv (andra arvsklassen). Finns inte någon i andra arvsklassen i livet går arvet i stället till far- och morföräldrar och deras barn, dvs. den avlidnes farbröder, fasttrar, morbröder och mosttrar (tredje arvsklassen). Barn

till den sistnämnda kategorin av arvingar – dvs. den avlidnes kusiner – har sedan år 1928 inte någon arvsrätt.

I 3 kap. ärvdabalken finns särskilda regler om makars arvsrätt. Efter de ändringar som genomfördes i samband med att riksdagen år 1987 antog äktenskapsbalken gäller numera som nämnts inledningsvis att den efterlevande maken har rätt till arv före såväl bröstarvingar som arvingar i andra och tredje arvsklassen (prop. 1986/87:1, bet. LU18, rskr. 159). En make skall vid den andre makens död sålunda ta arv framför makarnas gemensamma bröstarvingar, vilka i stället getts rätt till arv efter den först avlidne maken vid den efterlevande makens död. Om det finns efterarvingar innehar den efterlevande maken under sin livstid den arvfallna egendomen med fri förfoganderätt. Finns det bröstarvingar efter den först avlidne som inte också är den efterlevandes barn, s.k. särkullbarn, gäller särskilda regler. Särkullbarn har rätt att omedelbart få ut sitt arv efter en avliden förälder. De kan dock avstå från sin rätt till förmån för den avlidnes efterlevande make. Sker ett sådant avstående blir särkullbarnen berättigade till efterarv på samma sätt som makarnas gemensamma bröstarvingar. Reglerna innebär att bröstarvingar i princip får vänta med att få ut sin laglott tills den efterlevande maken dör. Däremot kan bröstarvingar göra sin laglotsrätt gällande vid den först avlidne makens död om denne make gjort ett testamente som inkräktar på laglotten.

Finns det inte någon efterlevande med ett så nära släktskap till den avlidne som ovan sagts tillfaller arvet en särskild fond, Allmänna arvsfonden. Närmare regler om Allmänna arvsfonden finns i lagen (1994:243) om Allmänna arvsfonden. Av lagen framgår att Allmänna arvsfonden har till ändamål att främja verksamhet av ideell karaktär till förmån för barn, ungdomar och personer med funktionshinder. Fondens egendom förvaltas av Kammarkollegiet. Fördelning av stöd ur fonden beslutas av regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Arvfondsdelegationen eller annan myndighet. Fonden får helt eller delvis avstå arv till någon annan, om det med hänsyn till uttalanden av arvlåtaren eller andra särskilda omständigheter kan anses överensstämma med arvlåtarens yttersta vilja. Även i annat fall får arv avstås till arvlåtarens släkting eller någon annan person som har stått arvlåtaren nära, om det kan anses skäligt.

Stig Rindborg m.fl. (m) anser i motion L402 att arvsrätten för kusiner bör återinföras. Motionärerna anför att en arvsrätt för kusiner skulle medverka till att släktbanden stärks. Till saken hör även, enligt vad som anförs i motionen, att senare års invandring till Sverige medfört att familjens och släktens funktion som socialt och ekonomiskt skyddsnät har förstärkts. Motionärerna pekar även på den situationen att en hel familj i ett slag utplånas genom en svår olycka utan att något testamente har skrivits. Följden kan i en sådan situation bli att egendomen tillfaller Allmänna arvsfonden, som kan komma att använda egendomen för ändamål som varit den avlidne helt främmande. I motionen yrkas att regeringen skall ges i uppdrag att återkomma med lagförslag som innebär att kusiner ges arvsrätt.

Utskottet erinrar om att det, i samband med att arvsrätten för kusiner avskaffades, fördes ingående diskussioner beträffande frågan om hur långt ut i de olika släktleden arvsrätten borde sträcka sig (prop. 1928:21, bet. 1LU21).

En omständighet som därvid tillmättes stor betydelse var att arvlåtaren hade möjlighet att genom testamente förordna om sin kvarlåtenskap. När det gällde arvsrätten för syskon till den avlidnes föräldrar uttalade dock första lagutskottet att man inte kunde hänvisa frågan till att lösas testamentsvägen. Arvsrätten för farbröder, fastrar, morbröder och mosttrar borde alltså bibehållas. I fråga om arvsrätten för kusiner kom utskottet däremot till en motsatt uppfattning. Enligt utskottets uppfattning fanns det heller inte mellan kusiner en sådan samhörighet som berättigar till arv. Ej sällan stod, fortsatte utskottet, åtskilliga av kusinerna mer eller mindre främmande för arvlåtaren, och fall förekom då inte ens deras antal och namn var honom bekanta. Att kusin arvsrätten i sådant fall saknar varje hållbar grund syntes för utskottet uppenbart. Ett annat skäl som utskottet åberopade mot arvsrätt för kusiner var den kapitalförstörande verkan som, inte minst när det gällde fast egendom, uppkom i fall då kvarlåtenskapen skulle utskiftas i smådelar inom en kusins-kara. Utskottet erinrade vidare om den möjlighet som skulle tillkomma Allmänna arvsfonden att i vissa fall avstå arvet till förmån för exempelvis en kusin.

Som utskottet framhållit då motsvarande motionsyrkanden tidigare avstyrkts (se bet. 1989/90:LU23, 1996/97:LU8 och 1997/98:LU10) kan det ofta, vilket också påpekas i motionen, finnas en nära samhörighet kusiner emellan. Det torde emellertid vara förhållandevis sällsynt att en person helt saknar andra, närmare anhöriga än sina kusiner. Det kan därför med fog antas att en arvsrätt för kusiner i det helt övervägande antalet fall inte skulle ha någon betydelse. Under de decennier som gått sedan arvsrätten för kusiner avskaffades år 1928 har, såvitt utskottet känner till, inte heller i någon större omfattning framförts krav på att arvsrätten för kusiner skall återinföras. Vad som däremot diskuterats är huruvida arvsrätten borde slopas också för andra arvingar i tredje arvsklassen (se bet. LU 1982/83:32 och prop. 1986/87:1).

Mot denna bakgrund ifrågasätter utskottet huruvida det finns något påtagligt behov av en möjlighet för kusiner att få ärva. I sammanhanget bör också enligt utskottet beaktas att i de fall då Allmänna arvsfonden är närmast till arv, fonden har en lagfäst möjlighet att helt eller delvis avstå arvet till förmån för en kusin till arvlåtaren. Härtill kommer att den som känner en stark samhörighet med sina kusiner och därför önskar att gynna dem framför andra har möjligheten att genom testamente förordna om vem kvarlåtenskapen skall tillfalla.

Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motion L402.

I motion L417 av Kia Andreasson m.fl. (mp) anføres att särkullbarnens rätt att genast få ut sitt arv kan leda till stora praktiska och ekonomiska problem för den efterlevande maken. Motionärerna begär ett tillkännagivande som går ut på att regeringen skall låta utreda möjligheterna att ändra lagstiftningen på så sätt att den efterlevande maken kan sitta kvar i orubbat bo eller åtminstone bo kvar i makarnas gemensamma bostad när den andre maken avlidit, även i de fall då det förekommer särkullbarn som kräver sin arvslott.

Inför ställningstagandet till ifrågasvarande spörsmål vill utskottet först erinra om de uttalanden som gjordes vid 1987 års ändringar i ärvdabalken. Den i propositionen förordade ordningen, att bröstarvingar som inte är makarnas

gemensamma skulle ha rätt att få ut sitt arv omedelbart vid arvlåtarens död, tillstyrktes av utskottet utan några särskilda uttalanden. Arvsreglernas betydelse för särkullbarnen behandlades däremot av utskottet i samband med laglotsreglerna. Utskottet underströk därvid att laglotten som en ekonomisk garanti för bröstarvingarna hade minde vikt än förr. Laglotten kunde dock inte anses ha spelat ut sin roll för bröstarvingarna. Särskilt för särkullbarnen hade den enligt utskottet fortfarande betydelse. Utskottet påpekade att i ett äktenskap där makarna har gemensamma barn den ena maken av olika skäl kan vilja prioritera dessa barn på bekostnad av barn som maken har i ett tidigare äktenskap eller tillsammans med en förälder som han eller hon inte varit gift med. Ett avskaffande av laglotsinstitutet skulle innebära att fältet lämnades fritt för makarna att helt utesluta särkullbarnen från arvsrätt. En sådan ordning framstod inte som tillfredsställande, särskilt med tanke på att barn till föräldrar som inte varit gifta med varandra först i början av 1970-talet fick rätt till arv efter sin far och dennes släkt och att denna reform inte helt slagit igenom i den allmänna rättsuppfattningen.

Våren 1989 behandlade utskottet en motion som gick ut på att hel- och halvsyskon borde behandlas lika i arvsrättsligt hänseende. I sitt av riksdagen godkända betänkande 1988/89:LU22 hänvisade utskottet till nu redovisade uttalanden från förarbetena till 1988 års lagändringar. Utskottet erinrade därutöver om att enligt den s.k. basbeloppsregeln har en efterlevande make alltid, även i förhållande till särkullbarnen, rätt att ärva så mycket av den avlidnes kvarlåtenskap att det tillsammans med den efterlevandes enskilda egendom och vad han eller hon därutöver erhåller uppgår till fyra basbelopp. Utskottet hänvisade därutöver till en av regeringen aviserad utvärdering av de nya reglerna i äktenskapsbalken. Ett slutligt ställningstagande i fråga om den efterlevande makens arvsrätt borde, enligt utskottet, anstå i avvaktan på resultatet av denna utvärdering. Ett motsvarande motionsyrkande avstyrktes våren 1991 av utskottet i sitt av riksdagens godkända betänkande 1990/91:LU21 med hänvisning till de skäl som anförts våren 1989.

Den efterlevande makens och särkullbarnens arvsrättsliga ställning behandlades av utskottet även våren 1994 i betänkande 1993/94:LU19. Utskottet uttalade därvid att det inte kan uteslutas att åtgärder kan behöva vidtas för att skydda särkullbarnens rätt till arv och att utskottet utgick från att frågan skulle komma att övervägas i lämpligt sammanhang.

I mars 1996 tillkallade regeringen en utredning, Ärvdabalksutredningen, med uppgift att bl.a. granska 1988 års ärvdabalksreform utifrån frågeställningarna om huruvida reglerna fått avsedda verkningar, om de medfört några oönskade konsekvenser eller oförutsedda problem, och om förekomsten av tillämpningsproblem. Utredningsarbetet slutredovisades i augusti 1998 i betänkandet (SOU 1998:110) Makes arvsrätt, dödsboförvaltare och dödförklaring. I betänkandet konstateras, enligt den enkätundersökning som gjorts inom ramen för utredningsarbetet, att olika synpunkter framkommit i fråga om särkullbarnens arvsrättsliga ställning i förhållande till den efterlevande maken. Flertalet anser att särkullbarnens skydd mot arvsplanering inte behöver stärkas medan andra menar att det är den efterlevande makens rätt som borde stärkas ytterligare i förhållande till särkullbarnen, exempelvis genom att särkullbarn, i likhet med gemensamma barn, ges efterarvsrätt. Utredaren

drar slutsatsen att 1988 års ändringar i arvsordningen synes stå väl i överensstämmelse med allmänhetens rättsuppfattning och att reformen således fått önskat genomslag. Vidare konstateras att det inte finns skäl att ytterligare försöka förstärka det relativt omfattande skydd för särkullbarn som redan finns. Tvärtom kan, enligt vad som anförs i betänkandet, ifrågasättas om inte en mer grundläggande genomlysning av bl.a. laglottsinstitutet är påkallad i syfte att pröva nuvarande avvägning mellan arvlåtarens och bröstarvingars rätt. Betänkandet har remissbehandlats och bereds inom Regeringskansliet.

Utskottet är för sin del inte berett att nu göra något särskilt uttalande i den principiellt viktiga fråga som tas upp av motionären. Frågeställningen faller nämligen inom ramen för det arbete som har genomförts av Ärvdabalksutredningen. Enligt utskottets uppfattning bör regeringens ställningstaganden med anledning av utredningens överväganden och förslag först avvaktas. Utskottet förutsätter att behovet av den mer övergripande översyn i fråga om avvägningen mellan arvlåtarens och bröstarvingarnas rätt som aktualiseras av utredningen, övervägs inom ramen för den fortsatta beredningen av utredningens betänkande.

Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motion L417.

En s.k. värdekommission

I januari 1998 tillsatte den norska regeringen en kommission – den s.k. Verdikommisjonen – som består av dels en styrgrupp om 12 ledamöter, dels ett råd på 37 ledamöter. Styrgruppen och rådet har en bred sammansättning av människor från en mängd olika samhällssektorer. Kommissionen finansieras med statliga medel, men är i övrigt helt fristående från den norska staten. Huvudmålet för kommissionen är att bidra till en bred värdemässig och samhällsetisk mobilisering för att stärka positiva gemenskapsvärderingar och ett ansvar för miljön och samhället. Kommissionen skall bl.a. bidra till att skapa en större medvetenhet om värdefrågor och etiska problemställningar, bidra till analys och kunskapsförmedling på området, identifiera aktuella värdemässiga och samhällsetiska utmaningar och uppmana till handling. Arbetet bedrivs bl.a. genom utfrågningar, seminarier, konferenser, massmedieutspel, institutionsbesök, folkmöten och genom publicering av rapporter och andra publikationer.

Hösten 1999 publicerade Verdikommisjonen en delrapport med en redogörelse för det arbete som kommissionen hittills har bedrivit. Därvid kan bl.a. nämnas projekt kring frågor som användningen av Norges oljetillgångar, folkhälsa, mediernas betydelse, miljö, krig och fred, våld, minoriteter och religion. Vidare framgår av rapporten att kommissionen givit ut åtta publikationer i skilda ämnen. Kommissionens arbete skall i sin helhet redovisas i en slutrapport senast under hösten 2001.

Per Landgren (kd) anför i motion L416 att Sverige har tagit ställning för en etisk realism som innebär att fundamentala mänskliga fri- och rättigheter ligger till grund för vår demokrati. Motionären anser att det är angeläget med en statlig kommission som kan göra en samlad och samordnad hantering av vår tids svåra etiska frågor utifrån dessa grundläggande värden. I motionen yrkas att riksdagen skall ge regeringen i uppdrag att tillkalla en värdekom-

mission efter förebild av den norska Verdikommisjonen i enlighet med vad som närmare anförs i motionen.

Ett motsvarande yrkande avstyrktes av utskottet våren 1999 i betänkande 1998/99:LU18. Som utskottet därvid erinrade om har vissa åtgärder redan vidtagits för att lyfta fram sådana spörsmål som tas upp av motionären. Därvid kan bl.a. nämnas den s.k. Millenniekommittén, Värdegrundsprojektet inom grundskolan och Demokratiutredningen. För en närmare redogörelse för dessa arbeten kan hänvisas till utskottets betänkande 1998/99:LU18.

Utskottet har självfallet inte någon annan uppfattning än motionären vad gäller det angelägna med att det också i andra sammanhang förs samtal, diskussioner och debatter i sådana frågor som tas upp i motionen. Som utskottet fann våren 1999 är dock den föreslagna värdekommissionen inte en framkomlig väg om man vill komma vidare med de tankegångar som utskottet givit uttryck för. Det föreligger nämligen en risk för att bara tillsättandet av en statlig kommission av många kan uppfattas som ett försök att lägga fast en för alla människor gemensam syn på de frågeställningar som förs fram av motionären. Det kan inte heller uteslutas att samtal och diskussioner i andra sammanhang kring grundläggande mänskliga värden avstannar och att det synsätt som kommer till uttryck i motionen blir det enda allenarådande. Vad en värdekommission kan lägga fast kan dessutom endast bli redovisningar av uppfattningar hos enskilda ledamöter i en statlig kommitté. Därtill kommer att det inte går att bortse från att kommissionens slutsatser kan bli så allmänt hållna att de framstår som ointressanta och arbetet därmed utförs i onödan.

Det anförda leder utskottet fram till samma slutsats som våren 1999. Utskottet är inte berett att ställa sig bakom kravet på inrättandet av en svensk värdekommission. Motion L416 bör därför lämnas utan bifall.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *äktenskapets ställning*
att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:L423 yrkandena 3 och 4 samt 1999/2000:Sf302 yrkande 7,
res. 1 (m, kd)
2. beträffande *föräldrautbildning*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:L423 yrkande 1,
3. beträffande *sambolagstiftningen*
att riksdagen avslår motionerna 1999/2000:L430 yrkande 4 och 1999/2000:So225 yrkande 10,
4. beträffande *s.k. annan hushållsgemenskap*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:L419,
5. beträffande *samäganderättslagen*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:L904,
6. beträffande *civiläktenskap*
att riksdagen avslår motion 1999/2000:L414,
res. 2 (v)
7. beträffande *förenklad borgerlig vigsel*

att riksdagen avslår motion 1999/2000:L412,

res. 3 (fp)

8. beträffande *förrättningsarvode till vigsel- och registreringsförrättare*

att riksdagen avslår motion 1999/2000:L407,

res. 4 (m, kd, c, fp)

9. beträffande *betänketid vid äktenskapsskillnad*

att riksdagen avslår motion 1999/2000:L423 yrkande 2,

res. 5 (kd)

10. beträffande *dubbelnamn*

att riksdagen avslår motion 1999/2000:L409,

res. 6 (v)

11. beträffande *transsexuella och förnamnsbyte*

att riksdagen avslår motion 1999/2000:So203 yrkande 2,

res. 7 (v)

12. beträffande *retroaktivt nambyte*

att riksdagen avslår motion 1999/2000:So203 yrkande 3,

13. beträffande *kusiners arvsrätt*

att riksdagen avslår motion 1999/2000:L402,

res. 8 (m, kd)

14. beträffande *efterlevande makes arvsrätt*

att riksdagen avslår motion 1999/2000:L417,

15. beträffande *en s.k. värdekommission*

att riksdagen avslår motion 1999/2000:L416.

res. 9 (kd)

Stockholm den 21 mars 2000

På lagutskottets vägnar

Tanja Linderborg

I beslutet har deltagit: Tanja Linderborg (v), Rolf Åbjörnsson (kd), Marianne Carlström (s), Stig Rindborg (m), Rune Berglund (s), Karin Olsson (s), Henrik S Järrel (m), Nikos Papadopoulos (s), Elizabeth Nyström (m), Marina Pettersson (s), Christina Nenes (s), Tasso Stafilidis (v), Kjell Eldensjö (kd), Berit Adolfsson (m), Anders Berglöv (s), Ana Maria Narti (fp) och Agne Hansson (c).

Reservationer

1. Äktenskapets ställning (mom. 1)

Rolf Åbjörnsson (kd), Stig Rindborg (m), Henrik S Järrel (m), Elizabeth Nyström (m), Kjell Eldensjö (kd) och Berit Adolfsson (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 6 börjar med ”Inför ett” och på s. 7 slutar med ”yrkande 7” bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning att äktenskapet är den samlevnadsform som är bäst ägnad att skapa stabila och trygga familjeförhållanden. Som utskottet framhöll i samband med 1987 års föräldrabalksreform får makarna genom att ingå äktenskap tillgång till ett heltäckande regelsystem som ger lösningar på praktiska problem av juridisk natur och som ger ett ömsesidigt skydd i åtskilliga hänseenden (bet. 1986/87:LU18). Äktenskapet är således en institution som är överlägsen andra samlevnadsformer, bl.a. i fråga om juridisk stabilitet. Den neutrala inställning till samlevnad som har genomsyrat den familjerättsliga lagstiftningen under de senaste decennierna bör mot denna bakgrund nu överges och, inte minst på det civilrättsliga området, i stället utformas på så sätt att äktenskapet prioriteras som samlevnadsform. Däri ligger att regelsystem inte får leda till att man förlorar på att gifta sig och vinner på att skilja sig. En sådan inriktning av den framtida lagstiftningen på familjerättsens område skulle inte minst främja barnens behov av stabila och trygga uppväxtförhållanden.

Vad utskottet sålunda anfört bör riksdagen, med bifall till motionerna L423 yrkandena 3 och 4 samt Sf302 yrkande 7, som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. *beträffande äktenskapets ställning*

att riksdagen med bifall till motionerna 1999/2000:L423 yrkandena 3 och 4 samt 1999/2000:Sf302 yrkande 7 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

2. Civiläktenskap (mom. 6)

Tanja Linderborg och Tasso Stafilidis (båda v) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 11 börjar med ”Vad först” och slutar med ”utan bifall” bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning att den kyrkliga vigseln nu bör fränkännas rättslig betydelse. Som anförs i motionen är nämligen gällande ordning inte i överensstämmelse med principen om statens neutralitet i religiösa frågor, en princip som har accentuerats ytterligare i och med skiljandet av Svenska kyrkan från staten den 1 januari 2000. Endast äktenskap ingånget inför civil myndighet, dvs. s.k. civiläktenskap, bör således vara juridiskt bindande och läggas till grund för de rättigheter och skyldigheter som är förenade med äktenskapet. En sådan ordning skulle innebära ett för alla enhetligt sätt att ingå äktenskap där de i lag påbjudna kraven begränsas till vad som är nödvändigt från praktisk synpunkt, samtidigt som den enskilde ges möjlighet att utforma eventuella ceremonier efter eget gottfinnande. För motionärernas förslag talar även den omständigheten att svensk rätt genom införandet av civiläktenskap skulle komma i bättre överensstämmelse med vad som sedan lång tid tillbaka gäller i många andra länder, exempelvis i Frankrike.

Mot bakgrund av vad som nu anförts bör regeringen återkomma med ett lagförslag som innebär införande av civiläktenskap och att den kyrkliga

vigseln fränkänns sin rättsliga verkan. I avvaktan på ett sådant lagförslag bör regeringen ta initiativ till de författningsändringar som krävs för att begreppen civiläktenskap och civil vigsel redan nu införs i äktenskapsbalken och därmed anslutande författningar. Därmed skulle begreppsapparaten komma i bättre överensstämmelse med de begrepp som används utomlands samtidigt som risken för att den icke-kyrkliga vigseln förknippas med borgerlig politik undanröjs.

Vad utskottet sålunda anfört i fråga om civiläktenskap bör riksdagen, med bifall till motion L414, som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 6 bort ha följande lydelse:

6. beträffande *civiläktenskap*
att riksdagen med bifall till motion 1999/2000:L414 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

3. Förenklad borgerlig vigsel (mom. 7)

Ana Maria Narti (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 11 börjar med ”Utskottet kan” och slutar med ”motion L412” bort ha följande lydelse:

I likhet med motionären anser utskottet att införandet av en ytterligare förenklad variant av borgerlig vigsel skulle kunna vara av stort värde för många människor som önskar ingå äktenskap utan några som helst ceremoniella inslag. Regeringen bör därför föranstalta om att möjligheterna att införa den av motionären förordade ordningen blir föremål för närmare överväganden i något lämpligt sammanhang.

Vad utskottet sålunda anfört bör riksdagen, med bifall till motion L412, som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 7 bort ha följande lydelse:

7. beträffande *förenklad borgerlig vigsel*
att riksdagen med bifall till motion 1999/2000:L412 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

4. Förrättningsarvode till vigsel- och registreringsförrättare (mom. 8)

Rolf Åbjörnsson (kd), Stig Rindborg (m), Henrik S Järrel (m), Elizabeth Nyström (m), Kjell Eldensjö (kd), Berit Adolfsson (m), Ana Maria Narti (fp) och Agne Hansson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 12 börjar med ”Enligt vad” och slutar med ”som avstyrks” bort ha följande lydelse:

När nu frågan om ersättningsnivån åter aktualiseras motionsledes konstaterar utskottet att någon översyn av ersättningsreglerna ännu inte kommit till stånd inom Regeringskansliet, trots det uttalande som utskottet gjorde förra våren. Det finns därför, enligt utskottets mening, nu skäl för ett formellt tillkännagivande i saken från riksdagens sida om att ett sådant arbete omgå-

ende bör påbörjas med inriktningen att i första hand få till en höjning av förrättningsarvodena.

Vad utskottet sålunda anfört bör riksdagen, med bifall till motion L407 yrkande 1 och med anledning av motion L407 yrkandena 2 och 3, som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 8 bort ha följande lydelse:

8. beträffande *förrättningsarvode till vigsel- och registreringsförrättare* att riksdagen med bifall till motion 1999/2000:L407 yrkande 1 och med anledning av motion 1999/2000:L407 yrkandena 2 och 3, som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört,

5. Betänketid vid äktenskapsskillnad (mom. 9)

Rolf Åbjörnsson och Kjell Eldensjö (båda kd) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 13 börjar med ”Enligt utskottets” och slutar med ”utan bifall” bort ha följande lydelse:

Utskottet konstaterar att antalet äktenskapsskillnader är mycket högt i Sverige. Som anförs i motionen kan en äktenskapsskillnad ofta leda till lidanden för inblandade parter, inte minst barnen, men även medföra stora kostnader för det allmänna. Med hänsyn härtill bör ytterligare ansträngningar göras på olika samhällsområden i syfte att förebygga äktenskapsskillnader. En sådan åtgärd vore, som föreslås i motionen, att förlänga betänketiden till minst ett år i de fall där det finns barn under 16 år, oavsett föräldrarnas inställning i frågan. Härigenom skulle den berörda familjen ges ytterligare tid att tänka över saken och få hjälp att lösa sina problem, exempelvis genom familjerådgivning eller liknande stödåtgärder.

Vad utskottet sålunda anfört bör riksdagen, med bifall till motion L423 yrkande 2, som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 9 bort ha följande lydelse:

9. beträffande *betänketid vid äktenskapsskillnad* att riksdagen med bifall till motion 1999/2000:L423 yrkande 2 som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört,

6. Dubbelnamn (mom. 10)

Tanja Linderborg och Tasso Stafilidis (båda v) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 14 börjar med ”Med hänvisning” och slutar med ”motion L409” bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att de skäl som tidigare har anförts mot dubbelnamn inte längre har samma bärkraft. Snarare skulle, som hävdas i motion L409, införandet av en möjlighet att föra ett dubbelnamn vidare till sina barn bidra till en ökad namngemenskap inom familjerna. Regeringen bör mot denna bakgrund ges i uppdrag att återkomma till riksdagen med lagförslag i linje med vad som anförs i motionen.

Vad utskottet sålunda anfört bör riksdagen, med bifall till motion L409, som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 10 bort ha följande lydelse:

10. beträffande *dubbelnamn*

att riksdagen med bifall till motion 1999/2000:L409 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

7. Transsexuella och förnamnsbyte (mom. 11)

Tanja Linderborg och Tasso Stafilidis (båda v) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 15 börjar med ”Utskottet är” och slutar med ”bör avslås” bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärens uppfattning att namnlagens regler om byte av förnamn kan leda till besvärande och kränkande resultat för de transsexuella personer som inte kan eller vill få till stånd ett beslut om s.k. könsbyte enligt lagen (1972:119) om fastställelse av könstillhörighet, men som likväl lever i vardagen med sin könsidentitet. Enligt utskottets uppfattning saknas bärande skäl för att sådana personer inte skall kunna byta till ett förnamn som är förknippat med det andra könet. Regeringen bör därför snarast återkomma med ett lagförslag som innebär att nuvarande begränsningar i transsexuellas möjligheter att byta förnamn undanröjs.

Vad utskottet sålunda anfört bör riksdagen, med bifall till motion So203 yrkande 2, som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 11 bort ha följande lydelse:

11. beträffande *transsexuella och förnamnsbyte*

att riksdagen med bifall till motion 1999/2000:So203 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

8. Kusiners arvsrätt (mom. 13)

Rolf Åbjörnsson (kd), Stig Rindborg (m), Henrik S Järrel (m), Elizabeth Nyström (m), Kjell Eldensjö (kd) och Berit Adolfsson (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 16 börjar med ”Utskottet erinrar” och på s. 17 slutar med ”motion L402” bort ha följande lydelse:

Utskottet anser för sin del att de argument som motionärerna åberopar för ett återinförande av arvsrätten för kusiner är väl underbyggda. Familjen är nämligen, som också motionärerna påpekar, den mest grundläggande gemenskapen och ett återinförande av kusinarvsrätten kan bidra till ett stärkande av släktbanden. Därtill kommer att familjen och släkten genom senare års invandring kommit att få än större betydelse. Några sakliga skäl som talar emot kusinarvsrätten kan utskottet inte finna. Enligt utskottets uppfattning kan den nuvarande begränsningen av arvsrätten i tredje arvsklassen över huvud taget inte försvaras på sakliga grunder utan måste ses som ett uttryck för en gången tids rättspolitiska värderingar, vilka utskottet inte kan ställa sig bakom. Utskottet vill i det sammanhanget understryka vad i motionen anförts om det principiellt oriktiga i att staten inträder som arvinge då en avliden efterlämnar så nära släktingar som kusiner, något som kan te sig direkt stötande i fall då fondens medel används till ändamål som varit helt främmande

för den avlidne. Regeringen bör mot denna bakgrund snarast återkomma med ett lagförslag i enlighet med vad utskottet nu förordat.

Vad utskottet anfört om ett återinförande av arvsrätten för kusiner bör riksdagen, med bifall till motion L402 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 13 bort ha följande lydelse:

13. beträffande *kusiners arvsrätt*
att riksdagen med bifall till motion 1999/2000:L402 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

9. En s.k. värdekommission (mom. 15)

Rolf Åbjörnsson och Kjell Eldensjö (båda kd) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 20 börjar med "Ett motsvarande" och slutar med "utan bifall" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärens uppfattning vad gäller vikten av att sådana frågeställningar som tas upp i motionen blir föremål för diskussion. Som anförs i motionen skulle härigenom en mycket värdefull genomlysning av samhällets fundament och värdebas komma till stånd. Med hänsyn härtill anser utskottet att regeringen skall föranstalta om att en värdekommission omgående tillsätts i enlighet med vad som anförs i motionen. Den norska Verdikommisjonen bör därvid kunna tjäna som modell.

Vad utskottet sålunda anfört bör riksdagen, med bifall till motion L416, som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 15 bort ha följande lydelse:

15. beträffande *en s.k. värdekommission*
att riksdagen med bifall till motion 1999/2000:L416 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Särskilda yttranden

1. Föräldrautbildning

Rolf Åbjörnsson och Kjell Eldensjö (båda kd) anför:

Att bli förälder är en av livets stora händelser, en händelse som samtidigt kan leda till stora påfrestningar på ett parförhållande. Med hänsyn härtill är det särskilt angeläget att nyblivna föräldrar ges tillgång till föräldrautbildning inom mödravården och på barnavårdscentralerna. Eftersom det pågår arbete inom Regeringskansliet med denna inriktning och då riksdagen inom kort kommer att få tillfälle att ta ställning till regeringens överväganden på området i ett annat sammanhang, har vi dock inte funnit skäl att yrka bifall till motion L423 yrkande 1.

2. Sambolagstiftningen

Tanja Linderborg och Tasso Stafilidis (båda v) anför:

Vi anser att det förslag som lämnats av Samboendekommittén i fråga om en enhetlig sambolagstiftning är ett stort steg framåt i strävan att behandla alla människor lika, oavsett kön och sexuell orientering. En lagstiftning som tydligt likställer homosexuella och heterosexuella sambor är en viktig samhällelig markering som ökar möjligheterna att bekämpa intolerans och fördomar på alla områden. Det är därför angeläget att beredningen av Samboendekommitténs betänkande ges hög prioritet inom Regeringskansliet så att ett lagförslag i enlighet med kommitténs förslag snarast kan föreläggas riksdagen. Vi vill i sammanhanget peka på ett annat område inom den familjerättsliga lagstiftningen där homosexuella diskrimineras öppet, nämligen vad gäller möjligheten att adoptera, att bli förordnad som vårdnadshavare och att erhålla assisterad befruktning. Dessa frågor övervägs nu visserligen i ett annat sammanhang, men vi vill ta tillfället i akt att understryka vikten av att detta arbete leder fram till en lagstiftning som undanröjer diskrimineringen av homosexuella även på detta område.

3. S.k. annan hushållsgemenskap

Rolf Åbjörnsson och Kjell Eldensjö (båda kd) anför:

Som konstateras i motion L419 finns det många hushåll i Sverige som består av personer som bor tillsammans på annan grund än den traditionella parbildningen, s.k. annan hushållsgemenskap. Antalet sådana hushåll överstiger vida antalet registrerade partnerskap. De som lever i annan hushållsgemenskap medges dock inte samma rättigheter som registrerade partner, exempelvis i fråga om olika former av stöd enligt samhällets trygghetssystem. Detta förhållande är enligt vår uppfattning inte tillfredsställande. Vi delar alltså inte Samboendekommitténs bedömning att det saknas skäl för den av motionären förordade ordningen. Mot bakgrund av att kommitténs betänkande för närvarande är föremål för beredning inom Regeringskansliet har vi valt att inte reservera oss till förmån för motion L419. Vi förutsätter dock att de argument som i skilda sammanhang framförts för en reglering av annan hushållsgemenskap i enlighet med vad som anförts i motionen därvid beaktas. Vi kommer att noga följa beredningsarbetet för att säkerställa att så sker.

4. Retroaktivt namnbyte

Tanja Linderborg och Tasso Stafilidis (båda v) anför:

Vi har full förståelse för det problem som aktualiseras i motion So203 yrkande 3. Samtidigt inser vi att det är svårt att lagstiftningsvägen komma till rätta med problemet. Enligt vår uppfattning vore det emellertid av stort värde om en djupare analys av motionsspörsmålet skulle kunna komma till stånd inom ramen för ett vidare utredningsarbete rörande transsexuella personers situation. Vi kommer därför att på nytt aktualisera frågan i annat sammanhang.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Motionerna	1
Utskottet	3
Inledning.....	3
Äktenskaps- och sambolagstiftningen.....	5
Vigsel.....	10
Äktenskapsskillnad	12
Namnrättsliga frågor	13
Arvsrättsliga frågor	15
En s.k. värdekommission	19
Hemställan	20
Reservationer.....	22
1. Äktenskapets ställning (m, kd).....	22
2. Civiläktenskap (v).....	22
3. Förenklad borgerlig vigsel (fp)	23
4. Förrättningsarvode till vigsel- och registreringsförrättare (m, kd, c, fp).....	23
5. Betänketid vid äktenskapsskillnad (kd).....	24
6. Dubbelnamn (v).....	24
7. Transsexuella och förnamnsbyte (v)	25
8. Kusiners arvsrätt (m, kd).....	25
9. En s.k. värdekommission (kd).....	26
Särskilda yttranden	26
1. Föräldrautbildning.....	26
2. Sambolagstiftningen	27
3. S.k. annan hushållsgemenskap.....	27
4. Retroaktivt namnbyte.....	28